

Investigating the Causes of Desertion: A Qualitative Study

Changi Ashtiyani. J¹

*Avakh Keysomi. F²

Jahandari. P³

Rahnejat. A M⁴

1- MSc in Rehabilitation
Consulting, Consulting
Department, Allameh Tabataba'i
University, Tehran, Iran

2- (*Corresponding Author)
Ph.D. in Military Psychiatry,
Assistant Professor, Clinical
Education Department, Faculty
of Aerospace and Subaquatic
Medicine, Aja University of
Medical Sciences, Tehran, Iran
Email: dr.avakh@gmail.com

3- MSc in Consultation, Research
Institute for Military Medicine,
Aja University of Medical
Sciences, Tehran, Iran

4- Ph.D. in Military Psychology,
Assistant Professor, Clinical
Psychology Department, Faculty
of Medicine, Aja University of
Medical Sciences, Tehran, Iran

Abstract

Introduction: Serving in military service is associated with opportunities and challenges. One of the most important concerns of families and their commanders is preventing any serious harm and maintaining the physical and mental health of soldiers.

Objective: The present study aimed to investigate the causes of escape from military service.

Materials and Methods: The present study is a qualitative study of the Grand Theory whose research community includes all soldiers with a history of escaping from military service. Based on purposive sampling, 53 soldiers were interviewed until theoretical data saturation. The data collection tool was semi-structured interviews. Other sources included printed and electronic library resources with data from valid and available scientific databases.

Results: Based on the answers provided by the interviewees, 101 concepts were extracted from the interviews in the open coding stage. After analyzing and categorizing the concepts, 20 central codes and finally three selected codes including "personality causes", "external organizational causes" and "internal organizational causes," were obtained.

Discussion and Conclusion: By identifying the compound causes of desertion, policymakers can put reforms in training, support, and administration on the agenda to reduce the trend of high-risk behaviors such as escaping.

Keywords: Runaway Behavior, Soldiers, Qualitative Study

واکاوی علل فرار از خدمت سربازی: یک مطالعه کیفی

جواد چنگی آشتیانی^۱، *فرهاد آوخ کیسمی^۲، پیمان جهاننداری^۳، امیر محسن راه نجات^۴

چکیده

مقدمه: حضور جوانان کشور در دوره خدمت وظیفه با فرصت‌ها و چالش‌هایی همراه است که یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های خانواده‌ها و فرماندهان آن‌ها، پیشگیری از هرگونه آسیب و حفظ سلامت جسمی و روانی سربازان است.

هدف: مطالعه حاضر با هدف واکاوی علل فرار از خدمت سربازی انجام شده است.

مواد و روش‌ها: مطالعه‌ی حاضر مطالعه‌ی کیفی از نوع گراند تئوری است که جامعه‌ی پژوهش آن شامل کلیه‌ی سربازان دارای سابقه فرار از خدمت سربازی می‌باشد. بر اساس نمونه‌گیری مبتنی بر هدف با ۵۳ نفر از سربازان تا اشباع نظری داده‌ها، مصاحبه گردید. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته بود. همچنین بررسی منابع کتابخانه‌ای چاپی و الکترونیکی با استفاده از داده پایگاه‌های معتبر علمی و در دسترس، از دیگر منابع پژوهش بودند. یافته‌ها: بر اساس پاسخ‌های ارائه شده از مصاحبه شونده‌گان، در مرحله کدگذاری باز ۱۰۱ مفهوم از مصاحبه‌ها استخراج شد. پس از تحلیل و مقوله‌بندی مفاهیم، ۲۰ کد محوری و در نهایت ۳ کد انتخابی «علل شخصیتی»، «علل برون سازمانی» و «علل درون سازمانی» به دست آمد.

بحث و نتیجه‌گیری: با شناسایی علل مرکب در رابطه با فرار از خدمت سربازی، سیاست گذران امر می‌توانند اصلاحاتی را در باب آموزش، پشتیبانی و امور اجرایی در دستور کار قرار دهند تا روند رفتارهای پرخطری همچون فرار کاهش یابد. **کلمات کلیدی:** رفتار فراری، سربازان، مطالعه کیفی

مجله علوم مراقبتی نظامی ■ سال هشتم ■ شماره ۴ ■ زمستان ۱۴۰۰ ■ شماره مسلسل ۳۰ ■ صفحات ۳۱۹-۳۳۱
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۷
تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۲/۲۷

مقدمه

مستحکمی دارد و قرین دیگر شئون نیروهای مسلح است (۱). علاوه بر این حفظ نیروی متعهد و متخصص نیروی انسانی در سازمان‌ها و یگان‌های نظامی اهمیت دوچندان دارد و این مسئله ناشی از اهمیت وظایف ذاتی سازمان‌های نظامی است و هرگونه خللی در تعهد نیروهای نظامی، بقاء و اعتبار یک کشور را با خطر جدی مواجه می‌سازد (۲). به همین منظور حضور جوانان کشور در دوره خدمت وظیفه با فرصت‌ها و چالش‌هایی همراه است که یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های خانواده‌ها و فرماندهان آن‌ها، حفظ سلامت جسمی و روانی سربازان در حین و پس از پایان خدمت سربازی است (۳). همچنین یکی از مهم‌ترین موضوعات در چند

سربازان بخشی از بدنه‌ی اصلی نیروهای مسلح در جمهوری اسلامی ایران را تشکیل می‌دهند و همراه و همپای دیگر اعضای نیروهای مسلح برای ایجاد انتظام و امنیت به انجام وظیفه پرداخته و قبول مسئولیت می‌کنند. نظام سربازی کم و بیش در تمام کشورهای جهان و البته با اشکالی متفاوت و متناسب با ساختار حکومت‌ها و جوامع، مرسوم و متداول است و صرف نظر از عناوینی که به آن اختصاص یافته، امروزه فراتر از شئون ملی، از وجه بین‌المللی نیز برخوردار است. در کشور ما نیز نظام سربازی علاوه بر جایگاه فرهنگی، تاریخی و اجتماعی، بنیان‌های اداری و حقوقی

۱- کارشناسی ارشد مشاوره توانبخشی، گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

۲- دکترای روانپزشکی نظامی، استادیار، گروه آموزشی بالینی، دانشکده طب هوا فضا و زیر سطحی، دانشگاه علوم پزشکی آجا، تهران، ایران (*نویسنده مسئول)
آدرس الکترونیک: dr.avakh@gmail.com

۳- کارشناسی ارشد مشاوره، پژوهشگاه علوم و فناوری طب نظامی، دانشگاه علوم پزشکی آجا، تهران، ایران

۴- دکترای روانشناسی نظامی، استادیار، گروه روانشناسی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی آجا، تهران، ایران

سال گذشته برای دولت‌ها و فرماندهان یگان‌های نظامی جلوگیری از افزایش و توسعه آسیب‌های اجتماعی در میان سربازان است (۴). از سوی دیگر سربازان به عنوان قشری عظیم، نیروهای فعال و تأمین‌کننده‌ی امنیت ملی در زمان خدمت سربازی و پس از آن نیروی کار و تولید و مدیران آینده‌ی کشور هستند. خدمت سربازی به عنوان مرحله‌ی انتقال از دوران جوانی و حرکت برای مرحله‌ی کار و تولید و نیز زمینه‌ساز شکل‌گیری شخصیت افراد، از اهمیت و حساسیت بالایی برخوردار است و با توجه به اینکه سربازان در دوره‌ی خدمت، با محیطی نو و نظمی متفاوت با نظم محیط قبلی خود مواجه می‌شوند، سرباز باید خود را با مقررات حاکم در نیروهای مسلح تطبیق دهد تا دچار مشکلات رفتاری نشود (۵)؛ به عبارت دیگر با شروع خدمت سربازی، سربازان از خانواده مبدأ جدا می‌شوند و با وارد شدن به محیطی جدید، با دوران جدیدی روبه‌رو می‌شوند که با تجارب گذشته برای آن‌ها منحصر به فرد محسوب می‌شود (۶). در واقع مجموعه زندگی سرباز از روال طبیعی قبلی خارج می‌شود و با بسیاری از استرس‌ها و فشارها همراه می‌شود که به دلیل ورود ناگهانی به زندگی نظامی است. مثلاً وقتی نیروی جدید وارد اردوی آموزشی می‌شود، بسیاری از نیازهای خود را مورد تهدید و خود را در محاصره قوانین و ضوابط می‌یابد و از او خواسته می‌شود رفتارش را با کارها و فعالیت‌هایی وفق دهد که او دلایل انجام آن را نمی‌فهمد (۷). به بیان دیگر ورود به محیط سربازی در اوایل دوران جوانی و دوران پنجم رشد روانی به عنوان مقطع بسیار حساس در زندگی نیروهای جوان و کارآمد هر کشوری به حساب می‌آید. به خصوص اینکه این دوران در سازمان‌های نظامی با تغییرات شناختی، رفتاری، سازمانی، فرهنگی، قومی و قبیله‌ای همراه است. قرار گرفتن در چنین شرایط پرفشاری، اغلب عملکرد فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد (۸). همچنین سربازانی که وارد نیروهای مسلح می‌شوند، دارای خصوصیات متفاوت از هم هستند. هر یک دارای محل سکونت، طبقه، وضعیت خانوادگی، فرهنگی، روانی مخصوص به خود می‌باشند. سربازان در برابر وضعیت جدید، واکنش‌های متفاوتی نیز از خود نشان می‌دهند. عده‌ای آن را می‌پذیرند و به سادگی خود را با آن تطبیق می‌دهند و از هنجارهای سازمان تازه تبعیت می‌کنند و عده‌ای دیگر به دلایلی نمی‌توانند خود را با آن تطبیق دهند و از هنجارهای سازمان تبعیت کنند و

اقدام به فرار از سربازی می‌کنند (۹). وجود چنین عوامل استرس‌زایی باعث به وجود آمدن مشکلاتی چون احتمال گرایش سرباز به رفتارهای پرخطر همچون فرار می‌شود (۱۰، ۱۱) که در واقع انجام عمل فرار نوعی گریز از مواجهه‌ی مؤثر با موقعیت‌های تنش‌زا است (۱۲). فرار از خدمت سربازی (Military Service Evasion) اصطلاحی است که هرگاه یکی از نیروهای نظامی بدون کسب اجازه و بدون قصد بازگشت اقدام به ترک محل خدمت نماید، به کار برده می‌شود (۱۳). همچنین سرباز فراری به سربازی گفت می‌شود که بدون اجازه محل خدمت یا آموزش خود را ترک نماید (۱۴). در همین راستا تحقیقات گویای آن است که افراد نظامی و سربازان به دلیل ماهیت کاری از جمله سختی کار، مأموریت‌های ویژه، مسائل شغلی، فشارهای روانی بیش از اندازه، قوانین سخت نظامی، در معرض آسیب‌ها و چالش‌های مختلفی همچون فرار از خدمت سربازی هستند (۱۵، ۱۶). در رابطه با مسئله فرار بررسی ۲۷۰۵ نفر از دانش‌آموزان مقطع دبیرستان در اسرائیل نشان داد که ۵۴ درصد گرایش به گریز از انجام خدمت نظامی داشته‌اند (۱۷). در مطالعه طولی سربازان فراری در ارتش آمریکا این رقم در طول سال ۱۹۹۱ تا سال ۲۰۰۱ از ۰/۳ درصد به ۱ درصد روند رو به رشدی را نشان می‌دهد (۱۴). همچنین نتایج نشان می‌دهد ترک خدمت به صورت موقت با مشکلات درون‌گرایی و برون‌گرایی و مصرف بیش از حد الکل و مواد، مشکلات با همسالان و خانواده رابطه داشته است (۱۸). در بررسی ۱۰ ساله در میان نظامیان لهستانی ۶۲/۷ درصد رفتارهای پرخطر مربوط به سربازان بود که مهم‌ترین علت آن بعد از اختلالات شخصیت و افسردگی مربوط به مشکلات سازشی بوده است (۱۹). نتایج پژوهش کلی (Kelley) و همکاران در رابطه با تمایل به خطر و رفتارهای مخاطره‌آمیز سلامتی در سربازان ارتش آمریکا نشان داد سربازانی که از استقرار رزمی باز می‌گردند، تعداد بیشتری از رفتارهای مخاطره‌آمیز سلامتی را انجام می‌دهند (۲۰). نتایج پژوهش کاظمی میرکی، نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی والدین (روان نژندی، برون‌گرایی، گشودگی به تجارب تازه، توافق‌پذیری) با فرار سربازان رابطه معناداری وجود دارد، اما بین ویژگی شخصیتی وجدان‌گرایی والدین و فرار سربازان رابطه‌ای یافت نشد. همچنین نتایج بیانگر این بود که رضایت زناشویی والدین با فرار فرزندشان از سربازی

به تهدید زمینه ساز بسیاری از مشکلات و آسیب‌ها همچون فرار از خدمت برای نیروهای مسلح خواهند بود (۲۶). از سوی دیگر فرار از خدمت سربازی به دلیل مشکلات قضایی و محرومیت‌های اجتماعی که برای این افراد می‌تواند به همراه داشته باشد. از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد و بدون شک شناسایی عوامل مؤثر بر چنین ناهنجاری برای سازمان‌های نظامی از اهمیت بالای برخوردار می‌باشد (۲۲)؛ بنابراین پدیده فرار از خدمت سربازان یکی از مسائل و مشکلات اساسی و مهم می‌باشد که عوامل و متغیرهای گوناگونی در پیدایش آن تأثیرگذار هستند و می‌بایست با مطالعه همه جانبه، علمی و دقیق آن را مورد بررسی و کنکاش قرار داد، چرا که سربازان وظیفه، از جمله اعضاء اصلی بدنه یک سازمان نظامی منسجم محسوب شده و بخش عظیمی از نیروی انسانی آن را تشکیل می‌دهند و طبعاً در فرایند استراتژی امنیت در جامعه، از جایگاه و موقعیت برجسته‌ای برخوردار هستند و این مسئله به عنوان پدیده‌ای چند وجهی، موضوعی است که برای شناخت آن، در نظر گرفتن ریشه‌های سازمانی لازم و ضروری است تا با توجه به شرایط و عوامل متعدد درون سازمانی حاکم بر عملکرد سربازان یک یگان نظامی، با تحقیقات و پژوهش‌های همه جانبه امکان شناسایی عوامل مؤثر بر فرار از خدمت سربازان وظیفه به منظور تهیه برنامه‌های راهبردی شناسایی شود (۲). بدون شک شناسایی عوامل مؤثر بر چنین ناهنجاری برای سازمان‌های نظامی از اهمیت بالایی برخوردار است (۲۲). در نهایت اینکه با بررسی پیشینه مطالعات انجام شده مربوط به رفتارهای پرخطر سربازان از جمله فرار، نبود پژوهشی که با روش کیفی به طور همه جانبه و عمیق مسئله علل فرار از خدمت سربازی را بررسی کرده باشد، کاملاً به چشم می‌خورد. به همین منظور مطالعه حاضر با هدف واکاوی علل فرار از خدمت سربازی انجام شده است.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر با روش کیفی و مبتنی بر نظریه داده بنیاد (گراند تئوری) در سال ۱۳۹۹ - ۱۴۰۰ انجام شده است. نظریه داده بنیاد را تلاش برای یافتن الگویی دانسته‌اند که شکل استقرایی از مطالعه یک پدیده حاصل می‌شود و نشان‌دهنده آن پدیده است. در این روش، الگوی استخراجی را باید کشف کرد و از طریق گردآوری

ارتباط معناداری دارد (۲۱). نتایج پژوهشی بیانگر تأثیر معنادار عوامل برون و درون سازمانی بر فرار از خدمت سربازان بوده و از بین عوامل برون سازمانی (فردی، خانوادگی و اجتماعی) به ترتیب داشتن بیماری جسمانی و روانی، دلتنگی خانواده و سختی شرایط و بدی آب و هوا و از بین عوامل درون سازمانی (مدیریتی و تقنینی) تبعیض در تعیین محل خدمت، آزار و اذیت سربازان ارشد و میزان طولانی بودن مدت خدمت نظام وظیفه دارای بیشترین تأثیر بر فرار از خدمت می‌باشند (۲۲). در پژوهشی با عنوان تبیین جامعه شناختی عوامل مؤثر بر فرار از خدمت سربازان مطالعه موردی استان مرکزی، نتایج نشان داد، عوامل ساختاری سازمان، عوامل فردی و عوامل مدیریتی بیشتر از عوامل دیگر در فرار از خدمت سربازان وظیفه، مؤثر می‌باشد (۲۳). نتایج پژوهش دیگری نشان داد که در سبک دلبستگی بین دو گروه سربازان عادی و فراری تفاوت معناداری وجود ندارد؛ اما نتایج بیانگر تفاوت معناداری در متغیر طرحواره‌های ناسازگار اولیه بوده است به طوری که در گروه سربازان فراری از میان پنج طرحواره‌های ناسازگار در دو حوزه بریدگی / طرد که خود شامل پنج طرحواره رهاشدگی و بی‌ثباتی، بی‌اعتمادی و بدرفتاری، نقص و شرم، انزوای اجتماعی و بیگانگی است و همچنین در حوزه وابستگی / عملکرد مختل که شامل طرحواره‌های وابستگی و بی‌کفایتی، آسیب‌پذیری، خود تحول نیافته، گرفتار و شکست می‌باشد نسبت به سربازان عادی این طرحواره‌ها فعال‌تر بوده است (۲۴). در پژوهشی نتایج نشان دادند، شیوع اختلالات شخصیت در میان سربازان فراری ۷۳ درصد و در میان سربازان غیرفراری مراجعه کننده به درمانگاه ۲۲ درصد بوده است. محققین در این مقاله نتیجه گرفته‌اند که فراوانی اختلالات شخصیت در سربازان فراری نسبت به سربازان غیرفراری مراجعه کننده به درمانگاه بیمارستان و همچنین نسبت به جامع بیشتر است (۲۵).

با توجه به اینکه در میان نیروهای تشکیل‌دهنده سازمان‌های نظامی و انتظامی، سربازان و مشمولان وظیفه از جایگاه و اهمیت برجسته‌ای برخوردار هستند. چنان چه آنان افرادی فاقد انگیزه، فاقد روحیه و شادابی، شوق و اشتیاق بوده و دارای اعتماد به نفس و رضایت قابل قبولی نباشند، نه تنها کارآمدی و اثربخشی مؤثری نخواهند داشت بلکه خود مزید علت شده و با تبدیل شدن

محقق بود و معمولاً در قالب کلمات یا عبارات کوتاه و گاه نامرتب به نگارش درمی‌آمد. یادداشت‌های مشاهده‌ای مستقیم همه جزئیات و مشخصه‌های آنچه محقق در میدان تحقیق می‌دید و می‌شنوید را در بر می‌گرفت. همچنین این یادداشت‌ها به منزله دست نوشته‌هایی بود که بعداً تفاسیر متعددی از آن ارائه شد. یادداشت‌های استنباطی محقق حاصل درک و مقایسه آن چیزی بود که محقق می‌شنوید و می‌دید. هر سه نوع این یادداشت‌ها حاصل مشاهدات محقق در میدان بررسی بود و در حین مشاهده صورت می‌گرفت.

اطلاعات به دست آمده در سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی بررسی و گزارش شدند. منظور از کدگذاری باز شیوه‌ای از بررسی و مقایسه و خرد کردن داده‌هاست که به مفهوم‌پردازی و مقوله‌پردازی می‌انجامد. در این مرحله مفاهیم شناسایی شدند. با کنار هم گذاشتن مفاهیم مشابه در گروه، مقولات شناسایی شدند و مقوله‌پردازی انجام شد. بدین ترتیب واحدهایی که محقق با آن‌ها سروکار داشت کاهش یافت. این مرحله بخشی از کدگذاری محوری است. در مرحله کدگذاری محوری مقولات سازماندهی شدند، یعنی مقولات با استفاده از یک متغیر به هم وصل شدند. در مرحله آخر یعنی کدگذاری انتخابی، یک مقوله از میان مقوله‌ها مهم‌تر دانسته می‌شود و بقیه به نحوی بدان ارتباط داده می‌شوند تا نظریه‌ای ساخته و پرداخته شود. سپس بر اساس کدگذاری محوری مقوله‌ها در قالب متغیر شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، راهبردها، پیامدها، شرایط مداخله‌گر/تسهیل‌گر و مقوله هسته تحلیل شدند و بر مبنای کدگذاری انتخابی روابط بین مقولات با توجه به خصوصیات و ابعادشان مورد توجه قرار گرفت و مدل نهایی طراحی شد.

به منظور افزایش اعتبارپذیری داده‌های کیفی از معیارهای پیشنهادی گوبا و لینکلن (Lincoln & Guba) (۲۹) استفاده شد و شامل این موارد بود، پژوهشگر با شرکت طولانی مدت و مشارکت و تعامل کافی با شرکت کنندگان، جمع‌آوری اطلاعات معتبر و تأیید اطلاعات توسط مشارکت کنندگان، تلاش بر افزودن اعتبار تحقیق (Credibility) نمود. تکرار گام به گام جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها و بهره‌گیری از بازبینی توسط اساتید راهنما، مشاور و افراد صاحب نظر، جهت افزایش قابلیت اعتماد

منظم اطلاعات و تجزیه و تحلیل داده‌هایی که از آن پدیده برآمده است، آن را اثبات کرد (۲۷). به عبارت دیگر، در این پژوهش بر مبنای نظریه داده بنیاد، تحقیق هرگز از یک نظریه مشخص شروع نمی‌شود که بعد به اثبات برسد، بلکه پژوهش از یک حوزه مطالعاتی شروع شده و الگوی به دست آمده از دل مطالعه بیرون آمد. از این رو در این پژوهش نیز روش نمونه‌گیری هدفمند بود و پس از نمونه‌گیری ۵۳ نفر از سربازان با رعایت حداکثر تنوع‌پذیری در انتخاب شان، مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه پیدا کرد. معیارهای ورود به پژوهش شامل، مصاحبه با سربازان نظامی آجا در حال انجام خدمت سربازی که حداقل سابقه یک بار فرار از خدمت سربازی را داشته‌اند و معیار خروج نداشتن سابقه فرار از خدمت سربازی و عدم تمایل به شرکت در مصاحبه بود. همچنین با توجه به هماهنگی‌های به عمل آمده با معاون بازرسی - دبیرخانه پیشگیری از وقوع جرائم و تخلفات ستاد آجا و ریاست بازرسی یگان‌های نظامی آجا، شرایط انجام مصاحبه با سربازانی که معرف معیارهای ورود به پژوهش بودند، مصاحبه‌ها انجام شد. با توجه به روش پژوهش سؤالات نیمه ساختار یافته به منظور رسیدن به الگو نهایی طراحی شد و در طی مصاحبه سؤالات اصلی از قبیل وقتی گفته می‌شود فرار از خدمت سربازی، به نظرت منظور از فرار از خدمت چیست؟ به نظرت چه شرایط و دلایلی موجب شد تصمیم‌گیری در آن مقطع خدمت سربازی را ادامه ندهید؟ فرار از خدمت سربازی چه پیامدهایی برای شما داشت؟ به نظرت برای اینکه در آینده برای سایر سربازان این اتفاق رخ ندهد، چه کارهایی باید خودشان و دیگران انجام دهند؟ پرسیده و پاسخ‌ها بلافاصله یادداشت شد. همچنین از سؤالات اکتشافی از قبیل چه چیزهایی به ذهنتان می‌رسد؟ لطفاً بیشتر توضیح دهید. (دیگه چی) و به کدام یک از دغدغه‌هایتان بیشتر فکر می‌کردید؟ به منظور باز کردن جزئیات بیشتر موضوع پرسیده شد. هر مصاحبه حدود ۳۰ دقیقه به طول انجامید و سپس توسط پژوهشگر پیاده‌سازی شد. همچنین در رابطه با تحلیل داده‌ها از یادداشت‌های میدانی شامل: یادداشت‌های پراکنده، یادداشت‌های مشاهده‌ای مستقیم و یادداشت‌های استنباطی استفاده شد (۲۸). یادداشت‌های پراکنده در حین گردآوری داده‌ها و به صورت پراکنده نوشته شد. این نوع یادداشت‌ها مربوط به حافظه کوتاه مدت و موقتی

اطلاعات در هر مرحله از پژوهش به‌طور دقیق رعایت گردیده است.

یافته‌ها

بر اساس پاسخ‌های ارائه شده از مصاحبه شونده‌گان، همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشخص است، در مرحله کدگذاری باز ۱۰۱ مفهوم از مصاحبه‌ها استخراج شد. پس از تحلیل و مقوله‌بندی مفاهیم، ۲۰ کد محوری و در نهایت ۳ کد انتخابی به دست آمد. بر اساس اظهارات مشارکت‌کنندگان، مهم‌ترین عوامل مؤثر در فرار از خدمت سربازی در سه دسته اصلی علل شخصیتی، علل درون سازمانی و علل برون سازمانی جای می‌گیرد.

علل شخصیتی، یکی از مهم‌ترین کدهای انتخابی به دست آمده در رابطه با واکاوی علل فرار از خدمت سربازی، «علل شخصیتی» بود که دارای کدهای محوری گرایش به رفتارهای پرخطر، مکانیسم‌های مقابله‌ای ناکارآمد، تاب‌آوری پایین، آمیختگی فکر و عمل، وابستگی عاطفی، اهمال‌کاری در انجام وظایف، ناتوانی در کنترل کردن شرایط، باورها و نگرش‌های نامعقول و ناسازگاری

داده‌ها (Dependability) صورت پذیرفت. جهت افزایش معیار تأییدپذیری داده‌ها (Confirmability) از تأیید اساتید هیئت علمی دانشگاه و نظرات تکمیلی آنان بهره گرفته شد. برای قابلیت انتقال (Transferability) هم استفاده از رویه‌های ویژه کدگذاری و ثبت و تحلیل نشانه‌های عینی در مرحله تحلیل داده‌ها به اطمینان از قابلیت انتقال کمک کرد.

برای رعایت ملاحظات اخلاقی مطالعه در کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی آجا با کد IR.AJAUMS.REC.۱۴۰۰.۰۰۲ به تصویب رسید و کسب مجوز اجرا، اهداف پژوهش را برای واحدهای پژوهش تشریح کرده و یادآور شد که شرکت در مطالعه کاملاً اختیاری است و اطلاعات شرکت‌کنندگان محرمانه خواهد ماند. بیانیه هلسینکی و اصول اخلاق نشر (COPE) هم رعایت شد. آغاز مصاحبه به مصاحبه‌شونده‌گان درباره هدف پژوهش، روش مصاحبه، اطمینان از محرمانه بودن اطلاعات و حق آنها برای شرکت یا عدم شرکت در مطالعه توضیحات کامل ارائه شد. رضایت آگاهانه از مصاحبه‌شونده‌گان اخذ گردید. اصل رازداری و محرمانه بودن تمامی

جدول ۱- واکاوی علل فرار از خدمت سربازی

کدهای انتخابی	کدهای محوری	کدهای باز
	گرایش به رفتارهای پرخطر	مصرف مواد مخدر، سیگار کشیدن، خالکوبی کردن، خودزنی، نزاع‌های فیزیکی
	مکانیسم‌های مقابله‌ای ناکارآمد	اجتناب از رو به رو شدن با چالش‌ها، روابط ناسالم با دیگران، بهانه تراشی، قبول نکردن دستورات مافوق، چشم پوشی از حل مسئله، کمک نگرفتن از دیگران
	تاب‌آوری پایین	زودرنجی، حساس بودن نسبت به انجام دستورات، خودآگاهی پایین، ناتوانی در حل مسئله، تحمل نکردن سختی‌ها
	آمیختگی فکر و هیجان	بی‌توجهی به پیامد کارهای نادرست، درماندگی در تصمیم‌گیری، عدم توازن بین افکار و اعمال، بازماندگی در انجام اعمال منطقی
علل شخصیتی	وابستگی عاطفی	بی‌قراری برای بازگشت به خانه، دلتنگی و بهانه‌گیری، تحمل نکردن دوری از خانواده، نگران بودن برای خانواده، ترس از عدم بازگشت، درگیری عاطفی شدید در روابط دوستی
	اهمال‌کاری در انجام وظایف	بی‌رغبتی به انجام کارهای تکراری، عدم مسئولیت‌پذیری، بی‌خیالی نسبت به انجام وظایف، ناقص انجام دادن وظایف، بی‌انگیزگی برای ادامه خدمت، بی‌تعهد نسبت به انجام وظایف، وقت‌شناسی
	ناتوانی در کنترل کردن شرایط	اعتماد به نفس پایین، بی‌توجهی به توانایی‌های خود، تهییج‌پذیری بالا، بی‌توجهی به قوانین و مقررات، سخت‌گرفتن شرایط نسبت به خود
	باورها و نگرش‌های نامعقول	افکار منفی نسبت به محیط نظامی، توجه به حرف‌های منفی دیگران، قیاس‌های نابجای خود با دیگران، توقع بیش از حد از دیگران، سرزنش کردن خود
	ناسازگاری با محیط جدید	انعطاف‌ناپذیری، پذیرش کردن مشروط محیط جدید، مقاوم در برابر تجارب جدید، بدبین و بی‌اعتماد

ادامه جدول ۱

کدهای انتخابی	کدهای محوری	کدهای باز
	مشکلات اقتصادی	تأمین پول اجاره منزل، تأمین معاش خانواده، بدهکاری به دیگران، تولد فرزند و تأمین معاش آن، پرداخت مهریه، کمک مالی به خواهر و برادر
	آسیب‌های خانوادگی	فوت پدر یا مادر، اعتیاد در اعضا خانواده، فقر خانواده، جدایی از همسر، طلاق والدین، سرپرست خانواده بودن، زندان بودن پدر
علل برون سازمانی	جابه‌جایی جغرافیایی	کنار نیامدن با محیط جغرافیایی محل خدمت، تأثیر منفی آب و هوا محل خدمت، عادت کردن به جغرافیا محل زندگی، فاصله زیاد محل خدمت با محل زندگی
	بیماری خود یا اعضا خانواده	ابتلا خود یا اعضای خانواده به کرونا، درگیری مالی و فکری نسبت به بیماری پدر یا مادر، تأمین پول دارو و بیماری پدر یا مادر، از کارافتادگی پدر یا مادر به دلیل بیماری
	فرهنگ‌پذیری پایین	نپذیرفتن فرهنگ متفاوت محل خدمت، دور جویی از هم‌خدمتی‌های با فرهنگ دیگر، تأکید صرف به فرهنگ محل زندگی، تعارض ارزش‌های فردی خود با دیگران
	رفتارهای نامناسب کارکنان محل خدمت	تبعیض در برخورد بین سربازان، برخورد تند و خشن فرماندهان، تنبیه و تشویق ناعادلانه، عدم درک فرماندهان از وضعیت جسمی و روانی سربازان
	انگ فرار	کم شدن روابط به دلیل شرم و خجالت، سلب شدن اعتماد فرماندهان، طعنه و کنایه شنیدن، سرزنش شدن از سوی فرماندهان، سخت‌گیری بیشتر نسبت گذشته
	اجرای ناقص قوانین و مقررات	سلیقه‌ای عمل کردن در دادن مرخصی، تفاوت در اعمال مجازات فراریان با شرایط مشابه، توجیه نبودن سربازان در مورد پیامدهای فرار، نابرابری در ساعات نگهداری دادن
علل درون سازمانی	کیفیت پایین امکانات رفاهی	در دسترس نبودن امکانات تفریحی، امکانات نامناسب محل استراحت، امکانات محدود ورزشی، کیفیت پایین غذا
	نبود تسهیلات خدمتی	بی‌توجهی به اعطای مرخصی تشویقی، خدمت نکردن سربازان در محل زندگی، کم بودن حقوق ماهیانه، کم بودن مرخصی، بی‌توجهی به نیازهای تفریحی سربازان
	جذاب نبودن فعالیت‌های خدمتی	خستگی جسمی و روانی از فعالیت‌های سنگین، تکراری بودن فعالیت‌های خدمتی، هدر رفتن اوقات فراغت، نگهداری‌های پی‌درپی، متناسب نبودن ویژگی سرباز با وظایف محوله، نبود بستری برای رشد مهارت‌های شخصی، نارضایتی از نوع انجام وظایف محوله

شونده ۱۶ می‌گوید: «کلاً آدمی هستم که وقتی فشار روم باشه یا توانم به اندازه انجام کارهایی مثل نگهداری زیاد نباشه، عصبی میشم و همه چیز رو ول می‌کنم و می‌رم».

کدامیختگی فکر و هیجان، مفهوم به دست آمده دیگر بود که مصاحبه شونده ۴۲ می‌گوید: «وقتی که طبق خواسته‌های فرمانده که باید یکسری کارهای تکراری رو هر روز طبق قوانین انجام بدم و به جاهای طبق قوانین نتوستم عمل کنم و کارهای خاصی کردم و با عصبانیت ترجیح دادم که بزنم زیر همه چیز و انجام ندم».

وابستگی عاطفی یکی دیگر از مفاهیمی استخراج شده بود. مصاحبه شونده شماره ۱۲ می‌گوید: «از اونجایی که کل دوران زندگیم از کار، دوستانم و دانشگاه تا همه چیز در شهر خودم بودم و با خانواده زندگی می‌کردم، به خاطر همین اوایل خدمتم خیلی بهم سخت

با محیط جدید بود.

در رابطه با کد استخراج شده گرایش به رفتارهای پرخطر مصاحبه شونده شماره ۵ می‌گوید: «قبل از اینکه به خدمت سربازی بیاید، سابقه نزاع خیابانی داشته است و در موقعیت‌هایی که با طرف مقابلش جر و بحث می‌کند، زود از کوره در می‌رود و اون لحظه متوجه رفتارهایش نیست».

یکی از کدهای استخراج شده دیگر مکانیسم‌های مقابله‌ای ناکارآمد مصاحبه شونده ۱ می‌گوید: «بیشتر وقت‌ها وقتی حرفی بهم زده میشه که باب میل نیست مثل اینکه بهم گفتن برای مرخصی بیشتر باید موافقت بشه و منم زیر بارش نرفتم، کلاً بی‌خیال همه چیز میشم و قبول نمی‌کنم».

کد محوری به دست آمده دیگر تاب‌آوری پایین بود که مصاحبه

کار کنم تا کمک خرج خانواده باشم و مشکلی براشون پیش نیاد». یکی دیگر از مفاهیم به دست آمده از مصاحبه‌ها جا به جایی جغرافیایی بود. در رابطه با این مفهوم مصاحبه شونده ۳۱ می‌گوید: «چون من از اهواز یک شهر جنوبی به تهران اومدم، کلاً اوایل سربازیم خیلی بهم سخت می‌گذره و با خیلی چیزا آشنا نیستم و خیلی غریبم، برای همین هم به هر بهانه دنبال ترک خدمت بودم». بیماری خود یا اعضا خانواده یکی دیگر از کدهای به دست آمده بود که مصاحبه شونده ۱۳ می‌گوید: «به خاطر کرونایی که پدر و مادرم پارسال گرفتن تا دمه مرگ هم رفتن خیلی شرایط برای برادر کوچکترم سخت شده بود یکی باید از اون مراقبت می‌کرد و چاره‌ای نداشتم تا بهش کمک کنم».

در رابطه با کد استخراج شده فرهنگ‌پذیری پایین، مصاحبه شونده ۲۹ می‌گوید: «من از یک شهر جنوبی وقتی اومدم تهران تحمل خیلی چیزا مخصوصاً نوع رفتارها و کارهای سربازهای دیگه خیلی برام سخت بود و نمی‌تونستم باهاشون گرم بگیرم و احساس غریبی می‌کردم».

علل درون‌سازمانی: در نهایت سومین کد انتخابی استخراج شده از مصاحبه‌ها با سربازان دارای تجربه فرار از خدمت سربازی، «علل درون‌سازمانی» بود که دارای کدهای محوری رفتارهای نامناسب کارکنان محل خدمت، انگ فرار، اجرای ناقص قوانین و مقررات، کیفیت پایین امکانات رفاهی، نبود تسهیلات خدمتی و جذاب نبودن فعالیت‌های خدمتی بود.

کد رفتارهای نامناسب کارکنان محل خدمت از مفاهیم به دست آمده بود. مصاحبه شونده ۱۹ می‌گوید: «فرماندهان اینجا زیاد وضعیت سرباز را درک نمی‌کنند که چقد از لحاظ چیزای مختلف تحت فشار هست و در اجرای قوانین هم دلبخواهی دستور می‌دن مثلاً در مورد مرخصی دادن که شکلش هر دفعه عوض میشه».

کد محوری به دست آمده دیگر انگ فرار بود که مصاحبه شونده ۵۱ می‌گوید: «بعد از اینکه دوباره به خدمت برگشتم نگاه همه بهم عوض شده مخصوصاً فرمانده انگار دیگه اعتماد نداشت بهم و یه پست پایین‌تر بهم دادن».

اجرای ناقص قوانین و مقررات دیگر کد به دست آمده بود. مصاحبه شونده ۴۴ می‌گوید: «مثلاً برای دادن مرخصی‌های استحقاقی هر دفعه یجور انجام می‌دادن و این وسط پارتی بازی هم می‌شد که

می‌گذشت و فقط دنبال بهانه بودم که هر طوری شده، خدمت را ترک کنم و به خانواده‌ام سر بزنم».

کد استخراج شده دیگر اهمال‌کاری در انجام وظایف بود. مصاحبه شونده ۳۳ می‌گوید: «چند بار به خاطر اینکه سر موقع پست نگهبانی را تحویل نگرفتم به خاطرش توبیخ شدم و بعدشم دیگه انگیزه‌ام رو از دست دادم و همه چیز رو ول کردم و رفتم».

کد ناتوانی در کنترل کردن شرایط یکی دیگر از مفاهیم به دست آمده بود و مصاحبه شونده ۲۳ می‌گوید: «چند بار به خاطر سنگین بودن کارهایی که می‌گفتند باید انجام بدی و خیلی خسته میشدم و وقت برای انجام دادن کارهای دیگه کم می‌آوردم و با درخواستم برای تغییر پستی که داشتم، موافقت نکردن و منم بی‌خیال همه چیز شدم».

کد باورها و نگرش‌های نامعقول مفهوم به دست آمده دیگر بود که مصاحبه شونده ۱۰ می‌گوید: «چرا باید همیشه با دستور و قوانین همه چیز مشخص بشه وقتی به خاطر اشتباهی که کردم کلی دستور شنیدم و گفتن باید طبق قوانین کار انجام بدی دیگه من دوام نیاوردم».

در رابطه با کد استخراج شده ناسازگاری با محیط جدید مصاحبه شونده شماره ۳ می‌گوید: «خیلی به این در و اون در زدم که بتونم شهر محل خدمتم رو عوض کنم ولی نتونستم چون همه کارهام و دوستانم و خانوادم تو شهر خودم بودن و اومدم یه شهر جدید که کسی رو نمی‌شناختم خیلی برام سخت بود و دیگه نتونستم بمونم». علل برون‌سازمانی، دیگر کد انتخابی به دست آمده در رابطه با واکاوی علل فرار از خدمت سربازی، «علل برون‌سازمانی» بود که با کدهای محوری مشکلات اقتصادی، آسیب‌های خانوادگی، جابه‌جایی جغرافیایی، بیماری خود یا اعضا خانواده و فرهنگ‌پذیری پایین همراه بود.

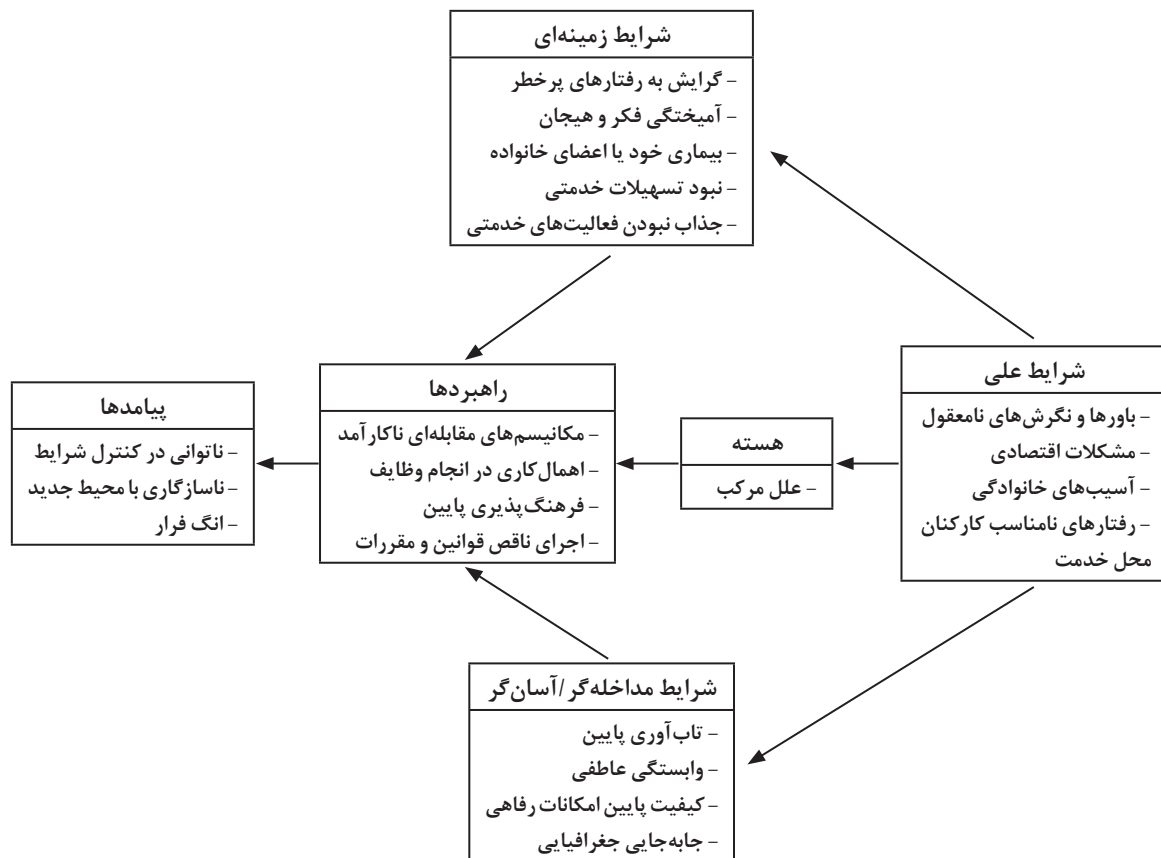
کد مشکلات اقتصادی یکی از مفاهیم به دست آمده بود و مصاحبه شونده ۴۵ می‌گوید: «به خاطر شرایطی که خانواده‌ام داشتن و باید پول زیادی رو تا آخر ماه برای تمدید قرارداد اجاره خونه جور می‌کردیم، به خاطر همین دیگه نمی‌تونستم بمونم».

آسیب‌های خانوادگی یکی از مفاهیم مهم استخراج شده بعد از مصاحبه‌ها بود. مصاحبه شونده شماره ۱۷ می‌گوید: «به خاطر فوت پدر و ازدواج برادرم، مجبور بودم زود به زود به بهشون سر بزنم و

بوده و از درون تمامی کدهای استخراج شده بیرون آمده است. به بیان دیگر کد هسته‌ای علل مرکب نماینده‌ی کل کدهای شناسایی شده است. به طور کلی مشارکت‌کنندگان به صورت مسقیم یا ضمنی، مواردی که بیان کردند در نهایت به علل مرکب ختم شد که این نکته به دست آمده گویای این است که شناسایی علل فرار در یک فرایند با محوریت علل شخصیتی، علل درون سازمانی و علل برون سازمانی اتفاق افتاده است. شرایط علی یا سبب‌ساز که کدهای باورها و نگرش‌های نامعقول، مشکلات اقتصادی، آسیب‌های خانوادگی و رفتارهای نامناسب کارکنان محل خدمت را در بر می‌گیرد و بر مقوله هسته‌ای یعنی علل مرکب اثر می‌گذارد و موجب کنش یا رفتارهایی می‌شود که با فرار همراه است. همچنین کدهای به دست آمده شرایط علی بر شکل‌گیری شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر/تسهیل‌گر تأثیر مستقیم و غیرمستقیم داشته و بستر شکل‌گیری تصمیمات و رفتارهای درگیر با فرار را رقم می‌زند. علاوه بر این شرایط مداخله‌گر/تسهیل‌گر برخاسته از احوال غیرمنتظره و اتفاق‌هایی است که در فرایند عملیاتی شدن فرار

خوب خیلی به آدم زور می‌اد». کد محوری به دست آمده دیگر کیفیت پایین امکانات رفاهی بود که مصاحبه شونده ۱۵ می‌گوید: از کیفیت پایین غذاها که دیگه همه میدونن و کاری نمیکنن و وسایل ورزشی هم آدم بخواد وقتش رو بگذرونه یا نیست یا خیلی کم هست». نبود تسهیلات خدمتی یکی دیگر از کدهای استخراج شده بود که مصاحبه شونده ۳۷ می‌گوید: «اینقدر حقوق ماهیانه کم هست که حتی خرج خورد و خوراک و کرایه ماشین هم با این حقوق نمیشه سر کرد و بعضی وقت‌ها از این لحاظ خیلی بهم فشار بود». جذاب نبودن فعالیت‌های خدمتی از جمله مفاهیمی دیگری بود که به دفعات تکرار شد. مصاحبه شونده ۹ می‌گوید: «خیلی از ساعت‌هایی که خدمت می‌کنیم، صرف کارهای تکراری و نگرهبانی میشه که خیلی اعصاب خورد کن هست و فقط عمر آدم تو خدمت تلف میشه بدون اینکه کاری آدم یاد بگیره یا درآمدی بتونه کسب کنه». کد هسته‌ای یعنی علل مرکب فرار نمایانگر مضمون اصلی پژوهش

جدول ۲- الگوی استخراجی علل فرار از خدمت سربازی

در ایجاد و انجام رفتارهای آسیب‌زا اشاره کرده‌اند (۱۸، ۱۹، ۲۴). شخصیت و اجزایش مهم‌ترین عناصر در تبیین نتایج به دست آمده بود که همواره به عنوان یک شاکله منحصر به فرد در افراد به شناخت، ارزیابی، ترمیم و تغییر متخصصانه نیازمند است و این مهم اتفاق نمی‌افتد مگر با تدوین برنامه‌ای که همه جوانب مربوط به علل شخصیتی را در نظر گرفته باشد. در واقع با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان از این طبقه که یک تهدید در امر وقوع انواع آسیب‌ها برای فرد و سازمان هست، فرصتی برای ترمیم، پاک‌سازی و رشد در ابعاد روانشناختی فرد باشد تا با استفاده از غربالگری، تشخیص و شناسایی به موقع وضعیت روانشناختی فرد، زمینه‌سازی برای رهایی و حل مسئله مهیا بشود. بالطبع وجود چنین زمینه‌ای در شناسایی و حل مسائل و مشکلات شخصیتی، ضمن ایجاد بستر پیشگیرانه در رابطه با رفتارهای آسیب‌زا، اعتماد بین سرباز و سازمان هم بیشتر شده و به دنبال کیفیت خدمات هم بیشتر می‌شود.

طبقه اصلی دیگر علل برون سازمانی دارای کدهای محوری مشکلات اقتصادی، آسیب‌های خانوادگی، جا به جایی جغرافیایی، بیماری خود یا اعضای خانواده و فرهنگ‌پذیری پایین بود. نتایج پژوهش کاظمی میرکی همسو با نتایج به دست آمده، بر نقش رابطه معنادار ویژگی‌های رفتاری خانواده با فرار از خدمت سربازی تأکید دارد (۲۱). همچنین در تائید نتایج به دست آمده صدیقی رنانی نشان داد که سبک دلبستگی ناایمن و فرزند پروری مستبدانه والدین پیش‌بینی کننده رفتارهای پرخطری همچون فرار هستند (۳۰). در تبیین نتایج به دست آمده آنچه بیش از پیش به چشم می‌آید، نقش مستقیم و غیر مستقیم خانواده در روند جامعه‌پذیری و نقش‌پذیری افراد در موقعیت‌های مختلف است. به بیان دیگر تأثیرپذیری از خانواده برای افراد در موقعیت‌های مختلف و به خصوص در مواجهه با خدمت سربازی هم به انواع مختلفی رخ می‌دهد. با توجه به نتایج به دست آمده، شناسایی وضعیت خانوادگی سربازان از لحاظ اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و روانشناختی می‌تواند اطلاعات مفیدی در باب پیش‌بینی اعمال و ویژگی‌های سربازان در دسترس قرار دهد تا گامی دیگر در جهت تحقق اقدامات پیشگیرانه از رفتارهای آسیب‌زا برداشته شود. در نهایت سومین طبقه اصلی استخراج شده از مصاحبه‌ها علل

رخ داده است و با کنش یا واکنش‌هایی همچون کدهای استخراج شده تاب‌آوری پایین، وابستگی عاطفی، کیفیت پایین امکانات رفاهی و جابه‌جایی جغرافیایی در مسیر فرار همراه بوده است. شرایط زمینه‌ای علل فرار هم که با کدهای گرایش به رفتارهای پرخطر، آمیختگی فکر و هیجان، بیماری خود یا اعضای خانواده، نبود تسهیلات خدمتی و جذاب نبودن فعالیت‌های خدمتی به دست آمده است که از یک سو از شرایط علی تأثیر پذیرفته و از سوی دیگر چگونگی تلاقی و تلفیق شرایط زمینه‌ای و شرایط علی با یکدیگر بر کدهای استخراج شده راهبردهای علل فرار تأثیر گذاشته است. همچنین راهبردهای به کار گرفته شده برای فرار با اثر گرفتن از شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر/تسهیل‌گر عملی شده است و گویایی این فرایند با استخراج کدهای مکانیسم‌های مقابله‌ای ناکارآمد، اهمال‌کاری در انجام وظایف، فرهنگ‌پذیری پایین و اجرای ناقص قوانین و مقررات همراه بوده است که به عنوان راهبردهای آشکار و نهان، توسط مشارکت‌کنندگان در جهت اعمال منجر به فرار استفاده شده است. در فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم کدهای به دست آمده شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر/تسهیل‌گر از یکدیگر، به کدهای راهبردی منتهی شده است و این راهبردها در نهایت منجر به کدهای ناتوانی در کنترل شرایط، ناسازگاری با محیط جدید و انگ فرار در قالب پیامدهای علل فرار به دست آمده است.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف واکاوی علل فرار از خدمت سربازی صورت گرفت و در نهایت منتهی به سه طبقه اصلی علل شخصیتی، علل برون سازمانی و علل درون سازمانی شد.

در مورد طبقه اصلی علل شخصیتی که با کدهای محوری گرایش به رفتارهای پرخطر، مکانیسم‌های مقابله‌ای ناکارآمد، تاب‌آوری پایین، آمیختگی فکر و هیجان، وابستگی عاطفی، اهمال‌کاری در انجام وظایف، ناتوانی در کنترل کردن شرایط، باورها و نگرش‌های نامعقول و ناسازگاری با محیط جدید همراه بود. پژوهش‌های همسو، مالتی‌ماکی (Multimäki) و همکاران، فلورکواسکی (Florkowski) و همکاران، امانی و همکاران به نقش ویژگی‌های شخصیتی وابسته، ناسازگار، بی‌مسئولیت و انجام رفتارهای پرخطر

درون سازمانی بود که دارای کدهای محوری رفتارهای نامناسب کارکنان محل خدمت، انگ فرار، اجرای ناقص قوانین و مقررات، کیفیت پایین امکانات رفاهی، نبود تسهیلات خدمتی و جذاب نبودن فعالیت‌های خدمتی است. مطالعات هاشمی و احمدی، وروایی و نجاری و نوری و رضائی راد در همین راستا، بر نقش فرماندهان در پیشگیری فرار از خدمت تأکید کرده‌اند و به همین ترتیب میانجیگری برای حل مشکلات ارتباطی سربازان، راهنمایی و مشاوره، آشنایی و مطالعه تخصصی درباره سربازان، نظارت در کاهش مشکلات سربازان، نقش نظارت در حل مسئله، توجه به خلاقیت‌ها، تدوین و تعیین خط مشی در رسیدگی به اموراتشان و پشتیبانی در خدمت کردن در ابعاد نگرشی، صفاتی، رفتاری و رهبری از جمله نقش‌هایی است که می‌توان برای فرماندهان در نظر گرفت (۳۱-۳۳). در تبیین نتایج به دست آمده می‌توان گفت که شناسایی عوامل درون سازمانی فرصتی را برای اصلاح در آموزش، پشتیبانی و امور اجرایی پیش روی سیاست گذران فرار می‌دهد تا از بروز هرگونه مسائل و مشکلات آسیب‌زا جلوگیری شود.

در مجموع می‌توان گفت با شناسایی علل مرکب در رابطه با فرار از خدمت سربازی می‌بایست بستری برای تدوین برنامه‌ای پیشگیرانه از رفتارهای آسیب‌زا در هر سه فاز علل شخصیتی، علل درون سازمانی و علل برون سازمانی فراهم آید تا با پیش بردن برنامه‌ها در هر سه فاز به طور موازی، اقدامات پیشگیرانه تغییرات عینی را در کاهش رفتارهای آسیب‌زا رقم بزند. همچنین نتایج پژوهش اسکندری و قصابی خوشه‌مهر در رابطه با تقویت عوامل فردی و سازمانی و محیطی که موجب ارتقای سطح مهارت‌های ارتباطی فرماندهان با سربازان می‌شود، مهر تأییدی بر نتیجه‌گیری فوق است (۳۴).

منظور شناسایی همه جانبه‌تر از این مسئله، واکاوی علل فرار از خدمت سربازی در سایر نقاط جغرافیایی کشور هم مورد مطالعه قرار بگیرد. همچنین از یافته‌های این پژوهش می‌توان در تدوین برنامه‌های پیشگیری از فرار برای مراکز آموزشی نظامی سربازی، بازرسی یگان‌ها، مراکز مشاوره پادگان‌های نظامی و واحدهای بهداشت روان در کنار واحدهای تربیت و آموزش یگان‌ها استفاده کرد. پیشنهاد می‌گردد غربالگری سربازان در بدو ورود و طول دوره، توسعه ارائه خدمات مشاوره‌ای در تمام رده‌ها و مشارکت با خانواده‌های سربازان به منظور رفع مشکلات جسمی و روانی سربازان در جهت کنترل و کاهش فرار از خدمت سربازی انجام شود. در نهایت به نظر می‌رسد با توجه به تکنولوژی‌های نوین نظامی به وجود آمده و از طرفی مدل سربازی اجباری کهنه و ناکارآمد که در حال حاضر موجود است، وجود نیروهای غیرحرفه‌ای ضمن عدم کارایی، مانع از چابکی ارتش حرفه‌ای می‌شوند و همواره مسائل و مشکلات بالقوه این مدل سربازی، زمینه‌ای برای بروز رفتارهای پرخطری همچون فرار را فراهم می‌کند، لذا، پیشنهاد بررسی و تصمیم‌گیری در خصوص تغییر مدل سربازی با رویکرد آینده پژوهی به ستاد کل نیروهای مسلح منطقی و ضروری به نظر می‌رسد.

تشکر و قدردانی

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی که با کد ۹۷۰۰۱۱۲۱ در تاریخ ۱۳۹۹/۰۵/۲۲ به تصویب رسیده است، می‌باشد. بدین وسیله از سربازان عزیزی که در این تحقیق شرکت کردند و در به ثمر رسیدن این پژوهش، مساعدت‌های لازم را به عمل آوردند، نهایت تشکر و سپاسگزاری را داریم.

تضاد منافع

بدین وسیله نویسندگان تصریح می‌نمایند که هیچ‌گونه تضاد منافی در خصوص پژوهش حاضر وجود ندارد.

با توجه به اینکه پژوهش حاضر با روش کیفی گراند تئوری انجام شده است، محدود بودن جامعه‌ی آماری به شهر تهران از یک سو و محدودیت‌های روش شناختی مانند نبود شیوه دقیق برای سنجش روایی داده‌ها از سوی دیگر، محدودیت‌هایی هستند که تعمیم نتایج را با دشواری همراه کرده است و پیشنهاد می‌شود به

References

- 1- Hatmi I. Prevention of crimes and violations of conscripts: Comparative study of soldiers' conditions with criminological theories and presentation of prevention model. Tehran: Jangal; 2016. (Persian)
- 2- Mirghafourvand M, Mohammadi A, Effati Daryani F, Khavoshi N, Zarei S. Sociodemographic predictors of mental health in Tehran's soldiers 2012-2013. *J Mil Med.* 2015; 17(2): 81-7. (Persian)
- 3- Nosratabadi M, Halvaiepour Z. Explaining suicide ideation based on drug abuse and depression in soldiers of Aja University of medical science. *J Mil Med.* 2016; 17(4): 249-55. (Persian)
- 4- Nouri R, Fathi-Ashtiani A, Salimi SH, Soltani Nejad A. Effective factors of suicide in soldiers of a military force. *J Mil Med.* 2012; 14(2): 99-103. (Persian)
- 5- NejadHeydaripoor S, Azodi V. Personal, environmental and organizational factors of soldier desertion (case study of Kerman's police soldiers). *Quarter J Kerman Police Scie.* 2016; 7(15): 1-15. (Persian)
- 6- Ahmadi Shurke Tucanlou A, Asghari Ebrahimabad MJ. The role of hope in predicting psychological well-being of soldiers with self-control mediation. *Military Caring Science.* 2019; 5(3): 201-10. (Persian) <http://dx.doi.org/10.29252/mcs.5.3.201>
- 7- Mahdavi Kia D, Zarei A. The relationship between personality traits of military commanders and violations of soldiers. *J Mil Med.* 2019; 21(3): 272-81. (Persian)
- 8- Ahmadi K, Karambakhsh AR, Mehrzmay AR, Salesi M, NajafiManesh Z. The pattern of drug abuse among soldiers. *J Mil Med.* 2014; 15(4): 235-43. (Persian)
- 9- Nayeypour M, Masoumi A. Escaping from the service of conscripts in border units and its impact on border security (Ilam Province Border Command, 2010-2011). *J Border Scie & Tech.* 2014; 3(11): 93-117. (Persian)
- 10- Mohtasham Amiri Z, Mirzamani SS, Rezvani M. Smoking pattern among military and police soldiers in guilan. *J Mil Med.* 2005; 7(3): 193-8. (Persian)
- 11- Rodriguez Andres A, Hempstead K. Gun control and suicide: The impact of state firearm regulations in the United States, 1995-2004. *Health Policy.* 2011; 101(1): 95-103. <http://dx.doi.org/10.1016/j.healthpol.2010.10.005> <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21044804>
- 12- Barikani A. High risk behaviors in adolescent students in Tehran. *Iranian J Psychiatry & Clinical Psychology.* 2008; 14(2): 192-8. (Persian)
- 13- Crawley A, Ashby M. Oxford elementary learner's dictionary. Translated by Ali Akbar Jafarzadeh, 2011. Tehran: Associate Professor.
- 14- Rende B, Ramsberger G, Miyake A. Commonalities and differences in the working memory components underlying letter and category fluency tasks: A dual-task investigation. *Neuropsychology.* 2002; 16(3): 309-21. <http://dx.doi.org/10.1037//0894-4105.16.3.309> <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12146678>
- 15- Ahmadi Gh, Borjali F, Sohrabi A, Ghaderi M, Mohseni MS. Effectiveness of emotion regulation training on mindfulness and craving in soldiers with opioid use disorder. *J Military Psycho.* 2015; 6(22): 5 - 21. (Persian)
- 16- Maleki B, Sanei S, Borhani H, Ghavami A. The effect of military training on personality Traits in military Students. *J Mil Med.* 2012; 13(4): 195-200. (Persian)
- 17- Adres E, Vanhuysse P, Vashdi DR. The individual's level of globalism and citizen commitment to the state: The tendency to evade military service in Israel. *SSRN Electronic Journal.* 2010. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1662429>
- 18- Multimaki P, Parkkola K, Sourander A, Haavisto A, Nikolakaras G, Helenius H. Military fitness class of finnish 18-year-old men-prediction of military fitness class at call-up with the YASR and sociodemographic factors. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol.* 2005; 40(1): 57-63. <http://dx.doi.org/10.1007/s00127-005-0847-8> <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15624076>
- 19- Florkowski A, Gruszczynski W, Wawrzyniak Z. Evaluation of psychopathological factors and origins of suicides committed by soldiers, 1989 to 1998. *Mil Med.* 2001; 166(1): 44-7. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11197097>
- 20- Kelley AM, Athy JR, Cho TH, Erickson B, King M, Cruz P. Risk propensity and health risk behaviors in U.S. army soldiers with and without psychological disturbances across the deployment cycle. *J Psychiatr Res.* 2012; 46(5): 582-9. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jpsychires.2012.01.017> <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22305118>
- 21- Kazemi Mirki MK. Investigating the relationship between personality traits and marital satisfaction of parents with the tendency of soldiers to flee. [Masters. thesis]. Rafsanjan: Islamic Azad University; 2018. (Persian)
- 22- Kamalvand H, Karimi Taher R, Vosoughi A. Investigating the factors affecting soldiers' escape from military service, A case study of the mehrabad air base. *Military Science and Tactics.* 2016; 12(36): 105-21. (Persian)
- 23- Kamalabadi MT, Khosravi SA, Dastour A, Rezaei H, Jamshidi EA. Determination of the factor effecting on escaping from military service from the point of social view. *Quater J Mrakazi Police Scie.* 2014; 5(1): 45-66. (Persian)
- 24- Amani A, Esfandyari H, Behzad D, Panahifar S. The attachment styles and early maladaptive schemas in desertion soldiers and ordinary soldiers: a Comparison study. *J Military Psycho.* 2013; 4(15): 39-49. (Persian)
- 25- Ebrahimi MR, Donyavi V, Mosavi SS, Taghva A, Omid A, Farnia MR. Evaluation of frequencies of the Personality disorders (Axis II) in soldiers who evade the draft. *Annals of Military and Health Sciences Research.* 2008; 6(1): 35-9. (Persian)
- 26- Seyedi SMR, Seyedi SH, Salavatian S. Understanding the experience essence of serving soldiers with higher education, phenomenological research. *Strategic Research on Social Problems*

- in Iran University of Isfahan. 2016; 5(3): 67-86. (Persian)
- 27- Corbin J, Strauss A. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. 4th edition. London: SAGE Publications; 2014.
- 28- Newman L. Social Research Methods: Quantitative and qualitative approaches. 3th edition. London: Allyn and Bacon. 2006.
- 29- Lincoln YSd, Guba EG. Naturalistic inquiry, Thousand Oaks, CA: Sage. P: 124. 1985.
- 30- Seddighi Renani H. Investigating the relationship between attachment styles, parenting styles and personality traits with high-risk behaviors in soldiers. Tehran: Tarbiat Modares University; 2016. (Persian)
- 31- Hashemi SS, Ahmadi H. The effect of commanders' leadership abilities on reducing desertion, aggression and depression among IRI police soldiers. Journal of Research Police Science. 2021 22(4): 115-44. (Persian)
- 32- Varvaei A, Najari M. Motivation and factors contributing to the ccused escape and its prevention: Tehran Province Police Command- 2007. PMSQ. 2008; 3(4): 490 - 504.
- 33- Nouri MA. On the investigation of impacts and the application of IRIPF's commanders and roles in crime prevention. journal of social order. 2016; 8(2): 109 -34.
- 34- Eskandari K, Ghassabi Khushe mehr N. An investigation of the effective factors enhancing the interactional skills of commanders with soldiers affiliated to the military training centers of the ground force of Iranian army. . A Research Quarterly In Military Management. 2015; 15(57): 1-22. (Persian)